

Från vin till opium - ett reportage om narkotikan Moldavien

av Pelle Olsson ©

(Detta reportage bygger på resor i Moldavien under 2003 och 2004. Det finns tidigare bara publicerat på ryska och rumänska.)

Under Sovjettiden fanns det inga narkotikaproblem i Moldavien. Så sades det från officiellt håll. Missbruk av droger ansågs bara förekomma i den dekadenta och kapitalistiska världen, inte i de socialistiska staterna.

– Visst kände polisen till att det användes illegala droger men vi hade ingen organisation eller någon personal som arbetade med det, säger Vladimir Kovali, före detta chef för den kommunala polisen i Chisinau.

Kovali har en lång karriär inom polisväsendet bakom sig. Narkotikaproblem och ungdomsfrågor har engagerat honom särskilt starkt. Idag leder han en mindre avdelning inom huvudstadens polisväsende.

– Moldavien har en tusenårig tradition att odla och dricka vin, men vi har haft väldigt få alkoholproblem i vårt land, berättar han. Berusade människor på gatan är en fortfarande en ovanlig syn.

Han är kritisk till Gorbatsjovs kamp mot alkoholen i mitten av 1980-talet såsom den genomfördes i Moldavien. Tusentals hektar vinodlingar skövlades, men det var inte vinet som var problemet utan vodka och andra starka spritdrycker. Supandet av starksprit har aldrig tillhört den moldaviska traditionen. När det förekommer beror det, enligt Kovali, på influenser utifrån.

En annan åtgärd från den sovjetiske ledaren som påverkade alkohol- och drogvanorna var perestrojkan. Västerländska filmer som innehöll mycket våld och sex började tillåtas på bio och TV. Särskilt de unga påverkades av den livsstil som presenterades. Gamla normer löstes upp. Samtidigt som arbetslöshet och fattigdom ökade, minskade föräldrarnas inflytande över barnen. Allt fler unga fick löpa vind för våg.

Tidigare var det stränga straff för den som sålde alkohol och tobak till personer under 18 år, men för att överleva tvingades många försörja sig på allehanda nya sätt. Till exempel gatuförsäljning av sprit och cigaretter. Myndigheterna kunde inte längre kontrollera om det såldes till minderåriga.

Det var nu, i slutet av 80-talet, som även andra droger började komma in i bilden. Kovali nämner sniffning av lim och lösningsmedel som blivit ett

utbrett problem bland gatubarn över hela världen. Fenomenet förekommer även i Moldavien.

Ett annat sorts missbruk är av narkotiska läkemedel. Kontrollen av dem och andra mediciner förslappades under de sista sovjetiska åren. Man behövde inte längre läkarrecept för att köpa lugnande medel av typen bensodiazepiner och barbiturater, smärtstillande medel som tramadol eller hostmedicin som innehåller efedrin.

Först under senare år har myndigheterna åter infört en sträng reglering av receptbelagda mediciner och narkotiska läkemedel så att man följer forskrifterna i FN:s narkotikakonventioner.

Ion Cuzuioc, läkare och ställföreträdande chef för det statliga Committee of Drug Control berättar att under de 10 första månaderna år 2003 genomfördes inspektioner på 274 medicinska institutioner och 347 apotek. Det har resulterat i 74 åtal mot illegal läkemedelshantering.

Faktaruta

Moldavien har ratificerat samtliga FN:s narkotikakonventioner.

* FN:s allmänna narkotikakonvention (The Single Convention on Narcotic Drugs) tillkom 1961 och har ratificerats av 179 länder. Här behandlas de klassiska drogerna, till exempel opium, morfin, heroin, metadon, kokain och cannabis. 1972 tillkom ett kompletterande protokoll till Single convention som 175 länder har ratificerat.

* Psykotropkonventionen (The Convention on Psychotropic Substances) är från 1971 och omfattar syntetiska droger exempelvis LSD, ecstasy, amfetamin, barbiturater och bensodiazepiner. 174 länder har ratificerat.

* Narkotikabrottskonventionen (The Convention Against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances) från 1988 har ratificerats av 167 länder.

De droger som tas upp i konventionerna är förbjudna, med undantag för medicinska och vetenskapliga ändamål.

Missbruk av opium och cannabis började också öka under 80-talets sista år. Bägge växterna har länge odlats i Moldavien för jordbruksändamål, men nu upptäcktes att de även kunde brukas som rusmedel.

– Opium introducerades i Moldavien i början på 1700-talet under Peter den stores tid. Vallmofröna användes som krydda i bullar och kakor, inte som någon drog, berättar Kovali.

Det var samma sak med cannabis som började odlas ungefär samtidigt, men enbart för att hampafibrerna skulle användas till tyger och rep. Växten hade introducerats av en älskare till kejsarinnan Katarina I, som blev änka efter tsar Peter 1725.

De första som förstod att göra affärer av den nyupptäckta användningen av opium var zigenarna. De åkte runt på landsbygden och köpte upp växten billigt. Odlarna var glada att få betalt för något som de ändå skulle slänga. Zigenarna var inte själva missbrukare utan enbart försäljare. De som började använda narkotika ville gärna dela med sig av sina erfarenheter och så drogs de närmaste vännerna också in i bruket.

Det Kovali beskriver är den typiska mönstret för epidemisk spridning av narkotika som känns igen från Väst Europa under 1960-talet och framåt. Narkotikaanvändningen sprids som en social smitta, från person till person. Det är inte i första hand langarna som driver på utvecklingen utan missbrukarna själva. I många europeiska länder är dock smålangaren själv missbrukare medan den som säljer större partier inte använder droger.

– Den som är narkotikaberoende blir tvungen att låna pengar från sina föräldrar, eller begå brott, för att ha råd med sitt missbruk, fortsätter Kovali. Även de billigaste drogerna kostar 1500 - 2000 lei i månaden. Missbrukaren blir passiv. Han slutar arbeta eller hoppar av sina studier. Men när det gäller att skaffa narkotika är han eller hon väldigt energisk. Ju längre tid man använder desto högre doser krävs och desto dyrare blir missbruket.

Det här påverkar missbrukarens hela familj som skäms över att ha en son eller dotter som är narkoman. Många blir desperata och vänder sig till läkare och psykologer. Till och med veterinärer har engagerats som behandlare av narkomaner! Kunskapen om narkomani var tidigare dålig. De narkologiska dispensärerna hade lång erfarenhet av alkoholistvård, men visste inte hur de skulle ta hand om narkomaner. Och ovanpå detta kom hiv-smittan som spreds via smutsiga kanyler bland dem som missbrukade intravenöst. Idag 2004 finns

ungefär 1600 hiv-smittade i Moldavien. 80 procent av dem är narkomaner. Ett 30-tal har dött i aids.

Nu är kunskaperna om hiv och narkomanvård bättre. Det visar sig bland annat genom att andelen narkomaner bland de nysmittade blir allt lägre. Kovali är ändå bekymrad över de bristande resurserna. I Chisinau finns inte längre någon kommunal narkotikaklinik. Man har bara den statliga kvar. I TV och radio och i tidningarna diskuteras narkotika och hiv alltför sällan, vilket medför att befolkningen i stor utsträckning är okunnig om problemen.

– Det är bara de frivilliga organisationerna som gör något på det här området, säger Kovali. De gör ett bra arbete.

Det finns sedan något år en statlig kommission mot narkotika. Den leds av vice premiärministern. Var tredje månad rapporterar representanter från varje ministerium om hur situationen ser ut inom respektive område. Vad har hänt sedan sist? Vilka åtgärder har vidtagits? Kovali menar att detta är viktigt, men det sker bara på diskussionsnivå. Kommissionen utför inget praktiskt arbete.

Kovali är också kritisk till polisens arbete.

– Inom kriminalpolisen har det alltid funnits en dominerande åsikt att kriminella ska låsas in. Det gäller också narkomaner. Man väntar tills brottet har begåtts sedan ingriper man. Jag menar att man istället ska rikta in sig på att minska antalet kriminella och antalet narkomaner. Vi ska se till att ingen är intresserad att löpa av langaren. Vi ska minska efterfrågan på narkotika genom att arbeta förebyggande!

“Det finns inget att vara stolt över”

– Så här kan det inte fortsätta. Jag avskyr narkotika, säger Vitali. Jag är 30 år gammal. Jag har fru och barn. Under de två år jag missbrukade gjorde jag av med 15.000 dollar på opium. Och då räknar jag inte med det mycket dyrare heroinet som jag använde i början.

Vitali och hans yngre rumskamrat Sergej sitter i matsalen på en av nio narkologiska dispensärer i Chişinău. Vitali talar kraftfullt och engagerat. Gång på gång intygar han sin beslutsamhet att en gång för alla göra upp med sitt drogmissbruk. Sammanlagt stannar han tre veckor på kliniken.

25-åriga Sergej är mera återhållsam i sina uttalanden.

– Jag började med marijuana då jag var 18. Jag ville själv upptäcka

effekterna av olika droger och jag har provat allt. Verkligen allt.

Sergej tystnar och tittar ner på sina händer.

– Det är inte för att skryta jag säger det. Det finns inget att vara stolt över när det gäller sånt här.

Sergej har mycket att berätta om narkotikan i Moldavien. Den populäraste drogen bland narkomanerna är olika hopkok av opium. Opiumvallmo växer överallt i landet och är billig. Många missbrukare har egna odlingar eller känner någon de kan köpa från. Sergej föredrar att sköta tillagningen själv. Antingen kan han göra shirka, ett extrakt från blommorna som kokas och filtreras innan det injiceras. Koknar är opiumhalm som rensas och kokas med olika kemikalier. Det kan både drickas och injiceras.

Efedron är en centralstimulerande drog som också tillverkas småskaligt i i landet. Det kallas också vint eller jave. Råvaran är tabletter innehållande efedrin, en vanligt hostmedicin eller medel mot astma.

Importerad narkotika är sällsynt och dyrt. Sergej var tvungen att åka till Odessa i Ukraina för att få tag på LSD. Ecstasy har han aldrig provat, men han vet att det finns på vissa nattklubbar i Chişinău och kostar 20 dollar per tablett. Det är lika mycket som den månatliga folkpensionen i Moldavien.

På frågan varför han kommit till narkologiska dispensären och lagt in sig för två veckors avgiftning säger han att han använt för mycket narkotika och att han fått problem med lagstiftningen. Tyvärr måste han berömma polisens arbete här i stan som gjort att priserna på droger har stigit. På landsbygden är det lättare.

Humanare vård för missbrukare

Överläkaren och narkologen Tudor Vasilevs är chef för alla narkologiska dispensärer i Chişinău kan med sin statistik visa hur snabb ökningen av antalet narkomaner har varit. 1995 fanns det 1737 registrerade narkomaner i Moldavien. I början av 2004 är antalet runt 9000. De flesta är mellan 19 och 25 år. Mörkertalet är mycket stort. Vasilev tror att det finns uppåt 50 000 narkomaner bland landets 4,3 miljoner invånare.

Dödsfallen bland de registrerade narkomanerna har dock sjunkit tack vare större kunskaper hos både dem och narkomanvården. 1995 dog 184 av narkomaner. 2002 var siffran 131 trots att gruppen ökat i storlek.

Insmugglingen av narkotika över gränsen är ännu inte så oroväckande eftersom den mesta narkotikan produceras inom landet. Moldaviska missbrukare har inte råd med de dyra droger som florerar i Västeuropa. Av de registrerade narkomanerna använder 62,4 procent opium i olika former som huvuddrog, 23 procent använder inhemsk cannabis. 9 procent föredrar efedron och 4 procent barbiturater. Bara 1,7 procent använder övriga droger. De här talen överensstämmer med polisens och tullens beslag. Cirka 7 ton inhemskt opium och 8 ton cannabis, men bara 200 gram heroin, 1,2 kg amfetamin och 276 tabletter ecstasy (statistik från de första 10 månaderna 2003).

Tudor Vasiliev har följt missbruksepidemin sedan Sovjettiden. Mellan 1986 och 1990 arbetade han på polisministeriet i Moskva med att placera alkoholister och narkomaner i långa tvångsbehandlingar där vården var minimal. Det var mer som fängelser. Erfarenheterna som polisläkare fick honom att engagera sig för en humanisering av missbruksvården. När han återvände till Moldavien i samband med självständigheten samlade han en grupp läkare omkring sig för att reformera vårdlagarna.

– En viktig del i våra strävanden för självständighet var att vi anslöt oss till FN:s narkotikakonventioner, säger Vasiliev. Vi var tvungna att skapa strukturer som såg till att konventionerna efterlevdes.

Vasiliev återkommer hela tiden till att den drogberoende måste söka vård frivilligt för att själv komma till insikt och få motivation att tillfriskna. De liberalare lagarna har inneburit att antalet vårdplatser för ineliggande behandling i Moldavien har minskat från 2050 till dagens 600, varav 380 i Chişinău. Han berättar att man nu fått igenom en mycket liberal lagstiftning. Från och med den första juli 2003 är det inte längre kriminellt att använda narkotika.

På en annan narkotikadispensär i Chişinău, i stadsdelen Poarta veche berättar överläkaren Anatol Adajuc att behandlingsmotivationen för narkomaner har minskat sedan lagen trädde i kraft. Hans sjukhus har svårt att belägga alla platser.

– Men det är nog bara tillfälligt, säger han.

Enbart narkomanvård löser inte problemet

Polischefen Vladimir Kovalis beröm till de frivilliga organisationerna bekräftas på ett seminarium "Moldaviens frivilliga organisationer mot narkotika" i november

2003 som arrangeras av "Tineri si liberi" där en ung kvinna, Antonitsa Fonari, är ledare och drivande kraft för mycket av det som händer inom de frivilliga organisationerna i Moldavien. Medarrangör är RNS, Riksförbundet Narkotikafritt Samhälle, en ideell organisation från Sverige. Ett tiotal moldaviska ungdomsorganisationer från hela landet är representerade av engagerade frivilliga eller projektanställda. Här finns den glöd och intresse för frågan som Kovali saknar hos myndigheter och massmedia.

Inriktningen hos de unga antidrogaktivisterna tycks mest handla om att narkotikaproblemen ska lösas med vård och förståelse för dem som missbrukar. Inte med polisära insatser. Man vill kasta av sig oket från Sovjettidens förtryck på alla samhällsområden. En central uppgift är att minska hiv-spridningen i landet och då särskilt bland dem som injicerar narkotika. Att dela ut rena sprutor till missbrukare verkar vara en av huvuduppgifterna för organisationerna tillsammans med en hjälptelefon för unga med drogproblem och deras anhöriga.

Juri Osoianu, ung ordförande i staden F□le□ti för "Impreuna salvam viitorul" är framhålla inriktningen på harm reduction, skadelindring, istället för nolltolerans mot drogmissbruk. I F□le□ti tillhandahålls också juridisk hjälp till personer som använder narkotika så att de ska veta hur de ska agera för att slippa bli åtalade för narkotikabrott. Osoianu tycker att det är absolut fel att polisen ska ingripa mot någon som har en liten mängd narkotika på sig.

Det utbryter en diskussion om detta med de svenska deltagarna på seminariet. Per Johansson, förbundssekreterare för RNS, berättar att hans organisation länge kämpade för mer strikta narkotikalagar och fick så småningom med sig den folkliga opinionen och den politiska majoriteten i frågan. Sedan 1993 är det illegalt att använda narkotika i Sverige, vilket innebär att polisen har rätt att avkräva urinprov för att bevisa att konsumtion har skett. Det råder konsumtionsförbud av narkotika i de flesta Västeuropeiska länder. Sverige är ett de länder som tillämpar den lagen strängast och den har ett starkt folkligt stöd. Johansson är förvånad över att Moldavien går i en annan riktning och tillåter användning av narkotika. Han menar att förbudet har en starkt förebyggande effekt. Det är en signal från samhället att det råder nolltolerans för narkotika.

Under diskussionen på mötet är det framför allt synen på polisens roll i narkotikabekämpningen som skildjer deltagarna från de båda länderna åt. Svenskarna hävdar att man aldrig kan lösa narkotikaproblemet enbart med vård

och behandling och information. Utan att också ha strikt tillämpade droglagar, och det kan bara polisen och rättsväsendet verkställa, kommer problemet med säkerhet att öka.

Med tanke på den Moldaviska historien, som handlat om just repression sedan Röda Armén tog över landet 1940 och det efterföljande sovjetiska förtrycket – som inte minst tog sig uttryck i den alkoholistvård som Tudor Vasiliev beskriver – är det inte underligt om man tvekar inför svenskarnas rekommendationer om stränga narkotikalagar. Detta särskilt som man inte litar på polismakten i Moldavien, där korrupktion och mutor anses vara vanliga fenomen.

Soros foundation

På väggen i den lokal som seminariet hålls i sitter en stor almanacka. Soros foundation står det på den. Mångmiljardären Georg Soros stiftelse är nämligen den viktigaste finansiären för Moldaviens frivilliga arbete inom det sociala området. Han är en populär person i hela östblocket. I Västeuropa är han nog mest känd som en av världens ledande förespråkare för att cannabis ska bli mer tillåtet. Bland annat genom att finansiera en protest mot FN:s narkotikakonventioner under FN-konferensen mot narkotika i New York 1998. Han är också stor bidragsgivare till Lindesmith center i USA, en av de mest framträdande drogliberala organisationerna i världen. Likaså har Soros investerat hundratusentals dollar i lokala folkomröstningar för att avkriminalisera cannabis i USA.

Soros och hans stiftelse bidrar till det förebyggande arbete mot TBC, narkotika och hiv i Moldavien, både direkt och genom att förmedla bidrag från andra internationella institutioner som Världsbanken och UNDP (FN:s utvecklingsprogram). Men Soros har också finansierat reformerna på lagstiftningsområdet. Bland annat de som handlar om narkotika. Där finns kanske förklaringen till att Moldavien så snabbt har avskaffat konsumtionsförbudet av all slags narkotika. En lagändring som nyligen har avvisats i Europas mest drogliberala land Schweiz.

Ska en utländsk privatperson verkligen ha så stort inflytande?

– Vi har inte själva råd med alla våra behov, säger Ilie Jecicov chefstjänstemannan på inrikesdepartementet. Jecicov ansvarar för statistiken kring

narkotika, organiserad brottslighet och penningtvätt.

– Moldavien har så många problem som måste lösas. Fattigdomen, arbetslöshet, kvinnoförtryck, en dåligt fungerande byråkrati, korrruptionen inom polisväsendet.

På frågan om mutor är något som diskuteras inom polisen och departementet svarar Jeciov med en resignerad suck.

– Vi pratar ständigt om det.

Soros foundation har funnit i 12 år i Moldavien. Stiftelsen är inhytt i ett helt komplex av låga byggnader i centrala Chişinău. Viorel Soltan är programdirektör för alla projekt som finansieras inom hälsoområdet. Han är väl medveten om Georg Soros drogliberala åsikter.

– Men det handlar inte om att förespråka någon drog, säger han, utan att se att de droger som ändå används skadar individerna så lite som möjligt. Det är till exempel ett framsteg om en droganvändare använder cannabis som är mindre skadligt än heroin. Ett annat exempel är ett pilotprojekt med metadon för 20 opiatmissbrukare som ska startas i ett fängelse. Metadon är också narkotika, men det är mindre skadligt än att injicera hemkokta opiumberedningar.

Metadonprojektet, som inte finansieras direkt av Soros foundation, ska ske i ett fängelse. Det kommer att övervakas av internationell expertis. Bland annat Marco Perduca från IAL, International Antiprohibitionist League, som nyligen varit i Sverige för att propagera för fritt cannabis. IAL arbetar aktivt för att all narkotikan ska legaliseras och inriktar sig, i likhet med Soros, att angripa FN:s narkotikakonventioner.

Soros foundation arbetar alltså inte med att få folk att sluta använda droger utan att bruket ska accepteras som en legal aktivitet och att drogskadorna ska reduceras.

På samma sätt resonerar det Soros-anslutna IHRD (International Harm Reduction Development Program) om prostitution och trafficking. Det handlar inte om att stoppa sexhandeln utan att minska skadorna av det. Sexarbetare, som de prostituerade kallas, ska få utbildning och träning för att leva mer hälsosamt. IHRD ska finansiera ett sådant projekt i Östeuropa och f.d. Sovjetunionen. Ett av målen är att minska diskrimineringen av sexarbetare och skapa en mer välkomnande

omgivning för dem.

Förra året fördelade Viorel Soltans avdelning inom Soros foundation en miljon dollar till olika projekt inom hälsoområdet i Moldavien, varav 600.000 direkt från Soros och 400.000 via andra finansiärer som anlitat stiftelsen för att fördela sina bidrag.

Skolbänken räcker inte

– Det räcker inte att bara sitta på skolbänken för att bli riktigt kunnig inom ett område och för att förstå hur samhället fungerar, säger 20-åriga Corina Borza. Därför började jag arbeta på en ideell organisation för tre år sedan. De kunskaper jag fått där har format min världsbild.

Hon gick ut gymnasiet i Cantemir. Flyttade sedan flyttade med sin familj till Chisinau och började studera statskunskap och international affairs på universitetet. Idag arbetar hon, utan lön, på halvtid i projektet Neo Vita vid sidan om sina studier.

– Jag vill lära mig mer om narkotika och alla slags droger. Unga människor börjar röka marijuana eller stoppar i sig piller bara för att deras vänner gör det. De har ingen aning om vad som händer i kroppen om de fortsätter med missbruket.

Corina Borza menar att okunskapen är störst på landsbygden och påpekar att det förebyggande arbetet är det viktigaste. Man ska se till att folk inte använder några droger alls. När de väl börjat göra det blir problemen mångdubbelt svårare att komma till rätta med.

Neo Vita (som är ett projekt inom den frivilliga organisationen Sanatate pentru tineri) håller nu på att skicka ut en omfattande enkät för att utvärdera kunskaper och attityder till droger och sexualvanor och hälsobeteende bland 4000 slumpvist utvalda 10-24 åringar över hela landet.

Svaren ska sedan ligga till grund för en kampanj om hälsa, könssjukdomar och narkotika. Den ska omfatta en informationsskrift, affischer, seminarier och utbildningar av unga drog-förebyggare som ska föra kunskaperna vidare.

□gAlla våra barn är friska”

Arthur och Christina är två av Moldaviens cirka 1600 hiv-smittade. De är gifta

och har tre barn tillsammans. Båda har ett tungt missbruk bakom sig och båda arbetar som fältarbetare på kliniken för preventiv medicin i stadsdelen Posta veche.

– Jag började här på kliniken för fyra år sedan som frivillig, säger Arthur. Idag har jag kontakt med 69 personer som jag besöker regelbundet där de bor och ger dem vitaminer, desinfektionsmedel, antiinflammatorisk salva, informationsmateriel och rena sprutor och kanyler. De begagnade tar jag tillbaka hit,

– Personliga kontakter är viktiga. Det är bara så man kan övertyga andra att sluta missbruka och ändra sina liv, säger Christina.

Sammanlagt har kliniken via fältarbetare som får lite betalt och frivilliga, plus besök på mottagningen, kontakt med 1300 narkotikamissbrukare. De allra flesta av dem är hiv-testade och andelen smittade sjunker. Testerna är kostnadsfria.

– Många tror att deras dagar är räknade när de får veta att de är smittade, men så är det inte alls. Nu har det gått fyra år och jag mår fortfarande bra, säger Arthur.

Kunskapen om hiv i bland moldavierna har förbättrats, tycker han. Åtminstone bland yngre personer. Tidigare var folk rädda för dem som var smittade. De trodde att man kunde få viruset via handdukar och tvålar.

Han är stolt över att hans 13-årige son har utmärkt sig i skolan för sina kunskaper om hiv och aids tack vare den information han fått av sin pappa.

– Alla våra barn är friska, säger Christina. Vi var först väldigt oroliga eftersom vår yngsta föddes efter jag fick veta att jag var smittad.

Belts, nummer ett i Moldavien

Belts med sina 140.000 invånare pekas ut som den första och värst drabbade staden av narkotikaepidemin.

– Ja, vi är nummer ett i Moldavien och narkotikaproblemen ökar hela tiden, säger Anna Alexankina, vice chef på den kommunala förvaltningen för kultur, utbildning och sport.

På Alexankinas avdelning arbetar man främst med familjefrågor, som hon har 30 års erfarenhet av. Numera hör även drogmissbruk till hennes

arbetsområde.

– Det har alltid funnits droger här, men det diskuterades inte och det fanns ingen information i medierna. När demokratiseringen startade insåg vi hur problematisk situation var.

Trots att resurserna ekonomiskt sett är små görs det mycket för problemungdomarna i Belts. I var och en av de sju stadsdelarna i finns en tonårsklubb som vänder sig till unga med besvärliga hemförhållanden eller som själva är kriminella och missbrukare. Främst försöker man fånga upp barnen innan de väljer en destruktiv livsstil. Primär prevention är det viktigaste, påpekar Alexankina.

Det finns också en särskild kommitté som tar hand om brottsliga ungdomar, där Alexankina är vice ordförande. Andra verksamheter är sommarläger för socialt utsatta tonårspojkar och ett jättearrangemang den 1 december varje år på den internationella aidsdagen; rockkonserter, teater och fest där 5000 ungdomar deltar. Den sköts nästan helt av frivilliga krafter. Framför allt av den ideella organisationen "Tinerii pentru dreptul la via□□" som grundades 1999 i Chisinau och har en stor lokalavdelning i Belts.

– Vi har ett 20-tal frivilliga som arbetar åt oss, säger Ina Birineova, 26-årig, lokal ledare för organisationen och dessutom nybliven mamma.

"Tinerii pentru dreptul la via□□"vänder sig dels till alla slags ungdomar för att bedriva preventivt arbete kring könssjukdomar, oönskade graviditeter, alkohol och droger. Dels erbjuder man rena sprutor och kanyler, sjukvård och en telefonrådgivning till intravenösa missbrukare.

Officiellt finns 1117 registrerade narkomaner i Belts. Birineovas organisation har varit i kontakt 1800 intravenösa missbrukare.

Anna Alexankina tror att den verkliga antalet drogmissbrukare i Belts är många gånger högre.

Faktaruta

Drogvanor bland 15-åringar i Belts

Det har gjorts två stora jämförande drogvaneundersökningar bland 15-16-åringar i Europa, 1995 och 1999. Det är den så kallade ESPAD (The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs). I den senaste undersökningen deltog 30 länder, dock ej Moldavien. Deltagarna garanteras

anonymitet.

I Belts genomförde "Tinerii pentru dreptul la via□□" i samarbete med svenska experter en liknande anonym utfrågning bland 344 15-åringar i 15 skolor i januari 2004.

Här framkommer att 45 av de tillfrågade, 13 procent, någon gång har använt cannabis (marijuana eller hasch).

26 personer, 7,6 procent, har gjort det den senaste månaden.

Ingen av beltsungdomarna har testat LSD eller kokain. En person har testat ecstasy och en har testat amfetamin. Fem personer har använt opium, men ingen har injicerat någon drog.

22 ungdomar har sniffat lim eller lösningsmedel..

En jämförelse med några länder i ESPAD-undersökningen 1999 visar att cannabis är vanligare i Belts än i bland annat Ungern (11 procent), Grekland (9 procent) Sverige (8 procent) Rumänien (1 procent). I grannlandet Ukraina har 19 procent rökt cannabis.

Den största utbredningen av cannabisrökningen bland 15-16 åringar hittar man i Tjeckien Frankrike och Storbritannien som alla har 35 procents användning.

Även alkoholvanor i Belts går att jämföra med övriga Europa..

Den *senaste månaden* uppger 198 (58 procent) av de tillfrågade 15-åringarna i Belts att de inte druckit någon alkohol alls. 22 ungdomar (9,6 procent) har druckit sex gånger eller mer under den senaste månaden.

I ESPAD-undersökningen är det bara Macedonien (64 procent) som har nyktrare ungdomar än i Belts.

Mest dricker 15-åringarna i Danmark (bara 15 procent nyktra och 36 procent som druckit mer än 6 gånger den senaste månaden) Grekland (23 procent nyktra och 28 procent mer än 6 gånger) och Storbritannien (24 procent respektive 32 procent.)

I grannlandet Ukraina har 44 procent varit helt nyktra och 11 procent druckit mer än 6 gånger. Rumänien hade 45 respektive 8 procent.

□gAlla som passerar Bender vill stanna”

– Det här är min hemstad, säger 21-åriga Stanislav “Stas” Lazovsky när bilen rullar in i Bender efter att ha kört igenom ett böljande, ofta trädlöst jordbrukslandskap med stora vinodlingar.

Staden har 132.000 invånare och vi befinner oss i Transnistrien. Det är tydligt att vi befinner oss i ett annat land än Moldavien. Lei gäller visserligen som betalningsmedel, men man en också en egen valuta, transnistrisk rubel, och en egen flagga. Alla skyltar och anslag är på ryska och stadshuset ligger vid Leningatan.

Lazovsky plockar upp ett litet färggrant foliepaket från asfalten som har innehållit lim.

– Det finns en hel del gatubarn här i Bender, förklarar han. De brukar sniffa sånt här.

Borgmästaren Alexandr Posudnevsky tar emot i sitt stora tjänsterum i stadshuset och berättar hur naturskön och betydelsefull hans stad är.

– Alla som passerar Bender vill stanna!

Han nämner en rad berömda personer som bott här: diktaren Pusjkin, fältmarskalken Kutuzov och den svenske kungen Karl XII. Desto sorgligare är de senaste årens utveckling med narkotikamissbruk, hiv-smitta och syfilis. Myndigheterna har infört obligatorisk hiv- och syfilis-test för dem som tänker gifta sig. Utan ett sådant friskintyg är inte äktenskapet giltigt.

– Visst är det ett ingrepp i den personliga integriteten, men vi måste på alla sätt försöka bromsa smittspridningen, säger Posudnevsky.

Bristen på pengar i den kommunal skattkistan begränsar myndigheternas möjligheter att köpa utrustning, öppna kliniker och utföra tester. Han beklagar också att Transnistrien är så isolerat från omvärlden. Posudnevsky välkomnar alla utländska kontakter.

Vice borgmästaren Svetlana Gorbenko har engagerat sig mycket i sociala frågor. Lazovsky vars egen organisation fått starkt stöd tack vare henne. När vi sitter i hennes betydligt mindre tjänsterum en stund senare, berättar hon att Bender var en av de första städerna i Moldavien som införde ett kommunalt antidrogprogram kallad Saslov. Det kommer från Ryssland och omfattar både polisen, sjukvården, de ideella organisationerna och skolorna. Namnet betyder “För ett samhälle utan droger”.

– Sedan november 2003 har vi börjat med harm reduction-program,

fortsätter Gorbenko. Vi är de första i Transnistrien som börjat med sprututdelning till narkomaner. Programmen omfattar också förebyggande arbete och diverse aktiviteter för ungdomar. Schweiziska Röda Korset och den katolska österrikiska välgörenhetsorganisationen Caritas, är med bland finansiärerna.

De missbrukare som får rena sprutor blir registrerade, men tillåts vara anonyma. Han eller hon får ett kort som intygar att de är med i programmet. Eftersom narkomaner ofta blir trakasserade av polisen även om de inte begått något brott ger kortet dem en frisedel från obefogade ingripanden. Att bara var påverkad av droger eller ha en spruta i fickan ska inte leda till arrestering. Den som innehar narkotika eller säljer åker naturligtvis fast och straffas.

Besöket flyttas nu över till Benders infektionspoliklinik. Här träffar vi Maria □urcan, läkare och socialchef i Bender, Mihail Vatamani□a, chefsläkare på kliniken och infektionsläkaren Jurie Zavtur.

–Tyvärr är det svårt att få kontakt med missbrukarna, säger □urcan, De är rädda för både polisen och andra myndigheter.

Hon har följt drogutvecklingen från början i Transnistrien och kan berätta att det fanns narkomaner i Tiraspol, grannstaden, redan på 70-talet. 1990 fanns de bara två registrerade narkomaner i Bender. De hade själva sökt hjälp för sitt opium- och cannabissmissbruk. I hela Moldavien kände myndigheterna till 15-20 narkomaner. Under de två senaste åren har problemen ökat kraftigt. År 2000 fanns omkring 100 registrerade narkomaner i Bender. 2004 hade det stigit till 362. Det verkliga antalet är förmodligen fem eller tio gånger högre. De flesta som missbrukar håller sig helt enkelt undan.

Historiken när det gäller alkohol och narkotika är ungefär densamma i Transnistrien som i övriga Moldavien. Även här finns en utpräglad vinkultur. Uppfattningen bland experterna runt bordet är att alkoholproblemen har varit betydligt mindre här än i Ryssland. Efter Sovjetunionens sammanbrott ökade arbetslösheten samtidigt som det stora intresset för sport minskade. Folk började söka sig till andra fritidssysselsättningar. Samhället blev mer marknadsanpassat och kommersiellt. Det började drickas mer och inte bara vin utan även spritdrycker. Drogmissbruket ökade också och med den följde hivsmittan, som dock kom sent till Transnistrien. År 1998 fanns inget känt fall alls. **Fram till hösten 2004 är 270 personer registrerade som hiv-positiva. En stor del av dem är narkomaner.**

Läget är i själva verket mycket mer allvarligt. Ytterligare 395 har testats positivt för hiv i första provet. För att säkerställa diagnosen behövs ett andra test, men det har man inte resurser till i Transnistrien. Patienterna måste i så fall skickas till Chisinau där de får betala dyrt.

– Testen är frivillig, men nästan alla vill bli testade, säger Maria Curcan.

På narkologiska mottagningen strax intill tar chefläkaren Ludmila Garbuz emot. Hon berättar att av de 362 registrerade narkomanerna räknas 184 som "tungt beroende" varav 80 procent använder opium och 20 procent röker cannabis. 154 är "konsumenter". De är ännu inte beroende och kontrolleras regelbundet på kliniken. Dock inte med drogtester som är alltför kostsamt. Om läkarna bedömer dem som drogfria under ett år upphör registreringen.

24 personer ur den registrerade gruppen är unga som sniffar lösningsmedel.

Det har aldrig genomförts någon drogvaneundersökning i Bender, men Garbuz berättar att man just nu förbereder en enkät med frågor om allt som rör narkotika och alkohol. Den ska riktas till ungdomar som besöker diskotek.

Flera av drogexperterna i Bender och i övriga Moldavien upprepar att narkotikaanvändarna håller sig undan från myndigheterna. Man är rädd att hamna i något register. En orsak är polisens dåliga rykte. Många narkomaner grips bara för att de är på fel plats vid fel tidpunkt. Det finns en oro att andra myndigheter är tvingade att rapportera vidare till polisen. Därför är de narkologiska klinikerna noga med att bevara patienternas anonymitet så att de inte ska vara rädda att söka hjälp.

Faktaruta

Svårt att locka till vård

Oviljan att ge sig till känna för myndigheterna är inget specifikt för moldaviska narkomaner. Även i Sverige och i övriga Västeuropa föredrar missbrukare att hålla sin ovana hemlig. Inte bara för polisen. Anhöriga, sjukvården, försäkringskassan och socialtjänsten får ofta inte veta om missbruket när de möter en narkotikaberoende person som vill ha hjälp med sina problem. Det ligger i missbrukets natur att vilja dölja det och beror inte i första hand på hur

samhället ser ut. Dels är det överallt illegalt att syssla med narkotika. Dels upplever missbrukaren inte att det är något problem för just honom eller henne. Drogen får honom att må bättre – till att börja med. Det är omgivningens reaktioner som sätter käppar i hjulet.

Det största problemet för en alkoholist är, som han själv ser det, att inte få dricka i fred.

Erfarenheter från hela världen visar att det dröjer åratal innan en narkoman, eller alkoholist, självmant söker hjälp. Även om den närmaste omgivningen befarar att det inte står rätt till, kommer missbrukaren i det längsta att förneka det.

När han eller hon till slut söker hjälp hos en läkare eller på en socialbyrå är det komplikationerna till missbruket han vill få bukt med. Det är inte drogen han vill komma ifrån utan sjukdomssymtomen, den dåliga ekonomin, tjetet från hustrun eller rädslan att åka fast för polisen.

Den som väntar på att en narkoman, helt utan påtryckningar, ska söka hjälp för att sluta missbruka får vänta länge. Det hjälper inte hur fina klinker man än bygger upp.

Röda korsets mottagning i Bender har öppet varje eftermiddag sex dagar i veckan. Här delar Nina Dmitrieva ut rena sprutor och även kondomer till de narkomaner som blivit registrerade hos en läkare.

– De får en spruta plus kanyl per dag om de injicerar en gång och flera om de injicerar flera gånger, säger hon. Vi vill helst inte dela ut så många åt gången eftersom det är bättre ju oftare vi ser dem.

Dmitrieva har noga kontroll över att antalet utlämnade sprutor och kanyler stämmer med antalet inlämnade. En äldre kvinna kommer in till mottagningen och för ett bekymrat samtal med Dmitrieva. Det gäller kvinnans son. Han missbrukar narkotika men vill inte komma själv till lokalen. Det behöver han inte heller. Om han blir registrerad kan mamman eller någon bekant hämta sprutor åt honom med hjälp av läkarintyget.

Det är vanligt att en person ur en krets narkomaner hämtar sprutor åt hela gruppen. Han tar med sig alla intyg och alla använda sprutor och kan på så sätt få med sig en hel kartong tillbaka. Argumentet för att godkänna den här metoden med ombud är att okända missbrukare till slut ska lockas att komma i

egen hög person.

Vi går vidare till "Alegerea Tinerilor" där Lazovsky är vice president. Lokalerna ligger i en källarvåning i närheten. Det är ett ganska stort rum möblerat med ett par datorer och ett tiotal skolbänkar. Här bedrivs kurser och undervisning om hälsa och droger för barn och ungdomar.

På väggarna sitter gamla ryska affischer i nytryck. Bland annat en bild på en Lenin-liknande farbror med Pravda uppslagen bredvid sig. Bredvid sitter en pojke i med röd Komsomol-halsduk och läser ur en tjock uppbygglig bok. Bakom dem på väggen sitter Ilja Repins berömda 1800-talsmålning Pråmdragarna som visar en grupp hårt slitande män. Den äldre mannen pekar leende ner mot floden utanför fönstret där det passerar motordrivna lastfartyg.

Drömmarna har blivit sanna! lyder texten under bilden

– De är ironiskt menat, försäkrar Lazovsky.

Nej, ingenting tycks ha blivit särskilt mycket bättre i Transnistrien under dess korta existens, men Lazovsky tror på framtiden. Han pluggar sociologi på universitetet i Bender och vill gärna fortsätta studierna i Moskva. Sociologi har han valt på grund av sitt intresse för hur samhället och människorna fungerar. Det är därför han lägger ner så mycket tid på frivilligt arbete. För närvarande söker han finansiärer till ett nytt drogforebyggande projekt. Det handlar om att utbilda unga i retorik. De ska lära sig argumentera för ett hälsosammare liv.

En obotlig men behandlingsbar sjukdom

– Jag heter Ivan och är narkoman.

– Jag heter Nadja och är mamma till narkoman.

– Jag heter Ion och är pappa till en narkoman.

– Jag heter Igor och är alkoholist.

– Jag heter Sonja och är alkoholist och narkoman.

Det kombinerade AA- , NA- och Alanon-mötet har inletts med en tyst minut för dem som har dött av narkotika eller alkohol. Sinnesrobönen har lästs och de tolv stegen har repeterats. Nu håller de 20-talet deltagarna, som sitter på stolar i en ring, på att presentera sig. När rundan är klar lämnar mötesledaren Ion ordet fritt på kvällens tema "Vad betyder Alanon för dig?".

Sonja berättar att hon skulle vilja att hennes mamma engagerade sig i

Alanon för att skaffa sig insikter hur en narkoman fungerar. Då skulle Sonja inte kunna manipulera henne så mycket i fortsättningen.

Ion säger att för honom har Alanon, det vill säga dessa möten med andra föräldrar till missbrukare, varit livsnödvändigt. I början diskuterade man bara sina barns problem, nu pratar man lika mycket om sina egna problem.

– Det här mötet, säger en annan äldre man, är inte bara för att vi ska få någonting utan också att vi ska ge någonting.

– Tack vare tolvstegsprogrammet, säger en kvinna vars son är narkoman, känner jag mig mycket lugnare. Jag skäms inte längre för att prata om problemet i vår familj. Tidigare gömde vi det. När jag ser en tiggare nuförtiden eller någon annan som hamnat utanför samhället tänker jag inte längre nedsättande tankar. Jag har blivit ödmjukare.

Efter exakt en och en halv timme är mötet slut.

Samma rutiner över hela världen. Samma slags historier om beroendets obehagliga kraft, men ändå ständigt nya infallsvinklar. Antalet berättelser om hur narkotikan och alkoholen förvränger det mänskliga beteendet tycks vara oändligt.

Faktaruta AA och NA

AA, Anonyma Alkoholister bildades i USA 1935 av Bill och Bob, börsmakare respektive läkare, som båda var alkoholister. Tillsammans drog de upp riktlinjerna för ett program hur de skulle hålla sig ifrån drickandet. Andra nyktra alkoholister anslöt sig och de tolv stegen mot tillfrisknande formulerades, varav de tre första lyder.

1. Vi erkände att vi var maktlösa inför alkoholen och att vi förlorat kontrollen över våra liv.

2. Vi kom till insikt att en kraft starkare än vår egen kunde hjälpa oss att återfå vårt förstånd.

3. Vi beslöt att lägga vår vilja och vårt liv i händerna på Gud, sådan vi själva uppfattade honom.

AA:s programs adopterades av narkomaner som bildade **NA**, Anonyma Narkomaner, 1953 i Kalifornien, USA. Under 1970-talet växte NA-rörelsen ut till

andra länder och finns nu, liksom AA, över hela världen. I NA:s tolv steg har man bytt ut ordet alkohol mot narkomani.

Alla typer av beroendeframkallade substanser, inklusive alkohol är tabu för den som vill tillfriskna.

Ordet Gud i steg tre innebär inte att man måste vara troende. Många inom NA och AA föredrar att tolka den efterföljande bisatsen " sådan som vi själva uppfattade honom" att det handlar om någon form av andlig kraft.

En central tanke hos AA och NA är att alkoholism och narkomani är en sjukdom. Den är livslång, progressiv och dödlig. Men den är behandlingsbar och första steget i behandlingen är att sluta använda drogen.

Den viktigaste verksamheten hos AA och NA är de strukturerade mötena med andra beroende dit varje alkoholist och narkoman är välkomna.

Begreppet tolvstegsbehandling, eller Minnesotamodellen, innebär en professionell behandling på en institution som bygger på AA:s tolv steg. Den kombineras alltid med AA- eller NA-möten

Under senare årtionden har det uppstått nya gemenskaper som lånat AA:s tolv steg. Till exempel CA, Anonyma Kokainister, OA, Anonyma hetsätare. Det finns också Alanon och Narranon för anhöriga till alkoholister och narkomaner.

Medlemmar i NA och AA måste vara anonyma när de går ut i offentligt. Ingen får i NA:s namn delta i samhällsdebatten. För den skull är man inte hemlig i mötet med andra människor. Rörelsen får inte ta emot bidrag från utomstående, bara internt.

I Moldavien bildades AA 1991, NA bildades 2001 och Alanon senare samma år. Än så länge finns bara en mötesplats i landet.

– Det var inga särskilda orsaker till att jag började använda narkotika, säger Vadim.

Han ville tillhöra de nyrika unga som roade sig i glamorösa omgivning. Golden youth, kallar han dem som var hans förebilder på den tiden i början på 90 talet. Vadim drack alkohol och rökte marijuana när han var 15 år. Han använde även ecstasy och LSD som han köpte på vissa diskotek. De drogerna försvann sedan från Chisinau tack vare polisens insatser.

Vadim kommer från en välbärgad familj – pappa Ion är egen företagare – och hade gott om fickpengar. Det dröjde inte länge förrän han fick smak för

heroin. Först sniffade han det, men gick snart över till att injicera eftersom det gav bättre effekt.

– Mina föräldrar var besvikna att jag hade slutat med idrotten. Jag var en lovande längdhoppare. De bråkade för att jag hade börjat röka. Tobak, trodde de och förstod inte vilka andra droger jag använde.

Heroinet blev för dyrt. Vadim gick över till opium. Det fanns inte alltid att få tag på i Chisinau. Då reste han till både Belts och till Odessa för att skaffa.

Vid det här laget anade föräldrarna oråd och tvingade honom att besöka en narkologisk klinik. Han erkände inte vidden av sitt missbruk. Sa att han bara rökte marijuana ibland.

Fadern Ion tog med honom på affärsresa till Polen för att introducera Vadim i företagets verksamhet. Vadim skaffade genast en massa piller och pulver. På ett hotellrum Warzawa råkade Ion titta in i sonens väska.

– Jag trodde blodet skulle stelna i ådrorna, säger Ion. Med ens förstod jag vad han sysslade med!

Väskan var full med olika sorters narkotika. Det är lätt att föreställa sig faderns reaktion. Ion är en kraftfull man som älskar sin son med hetta. Nu skulle pojken sluta med knarket!

– Jag ville själv bli kvitt missbruket, säger Vadim. Mina föräldrar litade inte längre på mig. De kontrollerade mig, de grälade på mig. De skällde ut mina vänner. En helt normal reaktion, som jag ser det nu efteråt.

Vadim genomgick flera behandlingar på sjukhus. Efter varje vistelse tog han ett återfall efter någon vecka.

– Jag blev besviken på narkologerna, säger Ion. De lovade mig en frisk son när han skrevs ut. Visst, kroppen var frisk. Han uppträdde som vanligt, men han kunde ändå inte låta bli drogerna. Ingen talade om för oss att narkomani är en kronisk sjukdom. Han behöver behandling hela livet. Hela familjen behöver behandling!

Vadim fick problem med polisen. De grep honom flera gånger när han hade narkotika på sig. Han fick muta sig fri. Upp till 1000 dollar kunde han betala till en polischef. För lägre befattningshavare räckte 50 dollar för att släppas. Tack vare korrruptionen inom poliskåren slapp Vadim rättegångar och fängelse.

– Jag hade tur som hade vänner i Moskva, säger Ion. De rekommenderade 12-stegsbehandling. Vadim åkte till Moskva och gick igenom

programmet. Det fungerade! Vår son och även vi föräldrar kunde återvända till livet.

När Vadim kom hem från Moskva startade han Moldaviens första NA-grupp. Strax efter bildade Ion Alanon tillsammans med några andra anhöriga.

– Idag har jag varit drogfri i 3 år, 7 månader och 18 dagar, säger Vadim.

(På grund av kravet om anonymitet inom AA/NA-rörelsen är Vadims och Ions samt namnen från mötet fingerade)

Innanför murarna i Cricova

Irina Gorskaia och Ruslan Poverga från "Via□□ nou□□" tar mig med till Cricovafängelset en halvtimmes bilresa från huvudstaden. Ytterligare ett par män från samma organisation som själva varit fångar i Cricova följer med i en annan bil. Här finns 513 interner med strafftider mellan 5 och 25 år. Drogmissbruk förekommer på anstalten, men är sällsynt enligt både fängelsedirektören och besöksgruppen. Sju av fångarna är hiv-smittade som alla har fått viruset genom sitt injektionsmissbruk. De omfamnas av Poverga och hans kamrater innan alla samlas i ett sparsamt möblerat fritidsrum.

De hiv-smittade männen ser ut att vara mellan 20 och 40 år. De intygar att ingen av dem använder narkotika längre. Alla bor i samma cell och blandar sig inte så mycket med de övriga internerna. På frågan om de har problem med sina medfångar på grund av rädsla för smittan säger en av dem att "det är lite olika reaktioner".

– Vi tycker att det är bäst att vi får vara för oss själva.

De berättar att de inte får någon hjälp utifrån förutom besöken av Gorskaias och Povergas grupp. Inga permissioner beviljas utom vid mycket allvarliga familjeangelägenheter. Männen är oroliga för sin sjukdom. Några bromsmediciner finns inte. Den som står närmast i tur att mucka har ett och ett halvt år kvar av strafftiden.

– Om du lever då, säger en av medfångarna och skrattar torrt.

Förra året diagnosticerades en av fångarna som aids-sjuk och flyttades till ett sjukhus där han avled strax efter.

De sju hiv-smittade får en viss extra tilldelning av mat, som annars är ganska snålt tilltagen. Det erkänner till och med fängelsedirektören. De har bara råd att servera kött eller fisk en gång i veckan.

Fängelsedirektören har tagit in en rykande kastrull för att visa besökarna dagens lunchrätt: soppa där det flyter omkring potatis och ärtor.

– Så här är det hos oss, säger han och slår ut med armarna i en uppgiven gest. Vi gör så gott vi kan.

En lång, lång önskelista

En liknande stämning råder i landets enda kvinnofängelse Rusca, tio mil sydväst om Chisinau. Det är minus 9 grader och blåsigt under besöket.

Fängelsedirektören Gheorghe Chiril har kompletterat centralvärmern med en glödande elkamin i sitt tjänsterum.

Han har samma lite beklagande leende som sin kollega i Cricova när han berättar om verksamheten. Det positiva är ändå att fängelserna har blivit mer öppna för insyn nu. Det är rätt utveckling eftersom fängelserna är en del av samhället.

Chiril är tacksam för "Viata nouas" besöksverksamhet. Fängelset har inte mycket att erbjuda de 280 kvinnor som är inlåsta här. Strafftiderna är från 2 till 25 år. Den yngsta fången är 15 år, hon har tio år att avtjäna för mord. Även den äldsta fången, 72 år gammal, råkar vara morddömd. Strafftiderna är mycket långa även för betydligt mildare brott. Upprepade stölder, kan ge fem års fängelse. Det straffet har en kvinna för att hon stal en ko.

De båda vice fängelsedirektörerna Igor Bîrladeani och Victor Deviza visar oss runt överallt på området där ett tunt snötäcke virvlar omkring. De berättar att 10 procent av kvinnorna var registrerade narkomaner vid inskrivningen, men att de i verkligheten är fler. 22 fångar har hiv. Smittan i sig orsakar inga konflikter, anser de båda vicedirektörerna. De hivsmittade bor tillsammans med de övriga.. Något aktuellt missbruk bland kvinnorna känner inte Bîrladeani och Deviza till.

Permissioner beviljas mycket sällan, berättar de. Varje intagen har istället rätt till ett fyra timmars besök åtta gånger om året och ytterligare fyra gånger får man ta emot sin familj under fem dagar. De anhöriga bor då på området. Det är svårt att veta hur dessa regler tillämpas i i praktiken. 280 fångar gånger

fem dagars besök är 1400 besöksdagar per år, men alla fyra besökslägenheterna står tomma när Bîrladeani och Deviza visar dem.

Kvinnorna bor i stora salar med våningssängar. Ett rum har 70 platser, ett annat har 90. Golvytan är minimal och sängarna smala. Madrasserna är ofta i ett bedrövligt skick.

Fångarna måste själva ta med sig sänglinne. De äldsta och de yngsta bor dock i mindre rum. Tonårsfångarna har ytterligare ett privilegium som övriga saknar; de har en eldstad i rummet och slipper frysas så länge de håller sig inomhus.

Sovsalarna ger ändå ett ombonat intryck. Almanackor och färgranna bonader på väggarna. Blommor i fönstren. Alla kvinnor är fullt påklädda.

Det är svårt att föreställa sig hur det är att vistas här år ut och år in. Bara ett fåtal av fångarna är har något arbete. Särskilt nu på vintern när allt jordbruksarbete och trädgårdsskötsel har upphört måste sysslolösheten vara förödande. Det finns en ortodox kyrka med regelbundna gudstjänster, det finns ett bibliotek med 2700 böcker från Sovjettiden och en del nya tidskrifter och det finns en syfabrik där 35-40 kvinnor arbetar med att sy tofflor och uniformer.

När de båda vice direktörerna får frågan vilka förbättringar de önskar sig till fängelset blir de svarslösa.

- Vi tänker inte ens på att något ska kunna bli bättre, säger Deviza efter en stund,

Så småningom presenterar de översta delen av en önskelista som verkar kunna bli hur lång som helst. Nya madrasser, lakan, uniformer till fångarna, reparera stängslet runt fängelset, reparera alla byggnader, renovera besöksrummen, mediciner, medicinsk utrustning, en tandläkarbörst

Igor Bîrladeani och Victor Deviza har arbetet i Rusca i sex år. Arbetstiden är 40 timmar i veckan plus ett 24-timmarspass då de har rätt att sova 4 timmar under natten. Finns det ändå inget positivt med uppdraget?

De tittar dystert ut på varandra och sedan ut mot de slitna byggnaderna och den kala gårdsplanen.

- Vi kan inte komma på något som är positivt, säger de till slut. Det är vårt öde att gå omkring här.

□gVi hoppas att Gud ska ge oss ett friskt barn”

Det är mest unga människor på bilderna i det fotoalbum som Ruslan Poverga tar

fram. Ett gäng runt ett matbord, ett par som håller om varandra, några personer på en scen under en teaterföreställning, en fest med maskeradklädda människor. Här finns också foton från besök i olika fängelser. Foton från sommarläger, foton från utflykter i det fria. Kring varje bild har Ruslan en historia att berätta.

– Han hade missbrukat i 10 år, säger han och pekar. Alla var övertygade om att han skulle dö. Nu lever han ett normalt liv.

En annan person uppges vara hiv-smittat. en tredje har suttit länge i fängelse. Någon har dött. Någon har fått barn. Några har gift sig. På nästan alla bilder är det fullt med folk som sitter eller står tillsammans. De flesta ser glada ut.

– Vi tillbringar mycket tid tillsammans, säger Ruslan och ler mot bilderna.

Lägenheten vi sitter i ligger i stadsdelen Botanica. Här har "Via□□ nou□□" sitt kontor och här bor Ruslan och hans fru Ira i ett av rummen. Här bor också tillfälligt ett par, tre unga kvinnor som organisationen har tagit hand om.

– Jag växte upp i Belts, berättar han. Pappa var direktör för ett möbelvaruhus och mamma var chefskamrer på ett byggnadsföretag. Vi hade det ganska gott ställt.

När Ruslan, som är född 1976, var 15 år drogs han till ett gäng äldre killar. De använde både cannabis, koknar och shirka. Ruslan tyckte att det var coolt med droger och började röka cannabis, men när han vill pröva opium sa kamraterna ifrån. Han var för ung. Till slut fick han ändå chansen. En av de äldre killarna gjorde i ordning en spruta.

– Jag var rädd att injicera, men ännu räddare att verka feg, så jag tog sprutan.

Efter två månader injicerade jag dagligen. Och så började jag stjäla, men inte för att jag saknade pengar att köpa narkotika för, utan för att det var tufft. Det var en mycket romantisk inställning.

Eftersom Ruslan hade råd med narkotika steg doserna snabbt. Han insåg inte att han var beroende förrän han stod utan opium och fick abstinenssymtom.

– Jag hade en del jämnåriga som också drogs till drogerna. Jag försökte aldrig övertala någon att pröva, men de tog efter mig precis som jag tagit efter de äldre killarna.

Det var zigenare som sålde opiumråvaran. Så var det överallt i Moldavien. Zigenarna åkte runt och köpte opium av dem som odlade för att använda till

vallmofrön i kakor. Bönderna var glada att kunna sälja något som de ändå skulle slänga. Några storlangare fanns det inte och finns knappast idag heller. Zigenarna sålde direkt till oss missbrukare. Det var billigt och lätt att få tag på. Sedan kokade vi opiet och preparerade det tillsammans. Vid den här tiden var det en vänlig atmosfär mellan oss som missbrukade. Vi bjöd den som inte hade råd att köpa. Vi umgicks och hade roligt. Den här perioden varde inte så länge. Vi isolerade oss mer och mer från varandra och vänskapen försvann.

Ruslan började inse att han hade drogproblem. Han reste till Moskva och skaffade metadon som han hade hört var ett bra motgift mot opium. Tanken var att trappa ner doserna med hjälp av metadonet. Det fungerade precis tvärtom. När han kom tillbaka till Moldavien och bara hade opium att tillgå var han tvungen att ta mycket högre doser. Som mest injicerade han fem ml koknar nio gånger om dan. Han var tvungen att stjäla för att ha råd med narkotikan. Han rånade folk, han stal väskor, pälsmössor; allt som gick att omsätta i pengar att köpa opium för. Vid det här laget kände hela Belts till hans missbruk och kriminalitet. Det var en katastrof i familjen som var välkänd i stan. Det gick så långt att Ruslans äldre bror gav honom pengar så att han kunde ta en överdos av opium och försvinna för gott.

– Det var inte av elakhet, säger Ruslan. Brorsan var desperat. Han stod inte ut att se hur eländigt jag hade det. I själva verket har jag alltid fått ett starkt stöd av mina föräldrar.

och min bror. De har alltid stöttat mig även om de fördömt mitt missbruk.

Ruslan berättar att han aldrig sålde narkotika. Det var under hans värdighet. Till skillnad mot Västeuropa där grova narkotikabrottslingar har relativt högt anseende i fängelserna är det ett lågstatusbrott i Moldavien. Över huvud taget anses det mindervärdigt bland kriminella att sälja något.

– Kvinnor kan syssla med narkotikalangning eller häleri, men inte män, förklarar han.

Under åtta års tid injicerade Ruslan opium. Att han lyckades bli fri från drogerna tackar han främst sina föräldrar för. De gjorde hela tiden klart för honom att de inte accepterade hans missbruk. När de insåg vart alla hans pengar tog vägen fick han inga alls. Men de stod ständigt på hans sida när det gällde att sluta. Ruslan var alltid välkommen hem när han inte var påverkad. De försökte inte heller få ut honom från polisen när han blev gripen första gången. De menade att det var nyttigt för honom att inse vad han höll på med.

– Min pappa sa att han gärna skulle betala 10 000 lei så att jag skulle få vård, men om jag fortsatte att knarka skulle jag inte få en enda.

Det kriminella livet plågade honom. Gång på gång åkte han fast för polisen, men Ruslan lyckades ofta muta sig ut i friheten igen. Han försökte förgäves uppträda försiktigare så att han slapp åka fast. Att sluta med narkotika trodde han inte var möjligt. Ruslan fick mer och mer problem med polisen. De var hans fiender. Ibland blev han misshandlad av dem. Han säger det utan bitterhet.

– De skadade mig och jag skadade dem. Idag har jag en annan attityd till polisen. Jag har ingenting emot dem.

Ruslan utvecklade en massa knep för att slippa bli inlåst. Förutom mutor kunde han sticka sig själv med en nål i magen. Den gick inte att ta ut, med mindre än att han måste åka till sjukhus och opereras. Sen rymde han från sjukhuset. När han åkte fast på nytt prövade han tricket igen.

Han lade i alla fall in sig för avgiftning och behandling vid några tillfällen. Efter varje gång tog han återfall eftersom det var så lätt att få tag på droger hemma i Belts.

När han flyttade till Chisinau, där han saknade kontakter med andra missbrukare och langare, lyckades han hålla sig ifrån narkotikan.

Ruslan genomled en 21 dagar lång kur på narkologiska dispensären.

– Det värsta var att jag inte kunde sova. Läkarna försökte hjälpa mig. Jag var aggressiv och krävande. "Gör något!" skrek jag. Tack vare att jag fick regelbundna besök av drogfria narkomaner som stöttade mig stannade jag hela behandlingstiden. Abstinensbesvären klingade av.

Visserligen tog Ruslan ett nytt återfall, men han hade insett att det faktiskt var möjligt att sluta med knarket. Ännu viktigare var kanske att han hade han träffat Ira som också missbrukade narkotika. De hade bestämt att leva tillsammans utan droger. Detta tillsammans med föräldrarnas stöd gjorde att han äntligen lyckades hålla sig från drogerna.

Ruslan engagerade sig i "Via□□ nou□" för att hjälpa missbrukare genom att själv vara ett positivt exempel.

Nu har det gått fyra år sedan han senast använde någon drog. Får två år sedan gifte han sig med Ira om som nu är gravid.

– Vi hoppas att Gud ska ge oss ett friskt barn, säger han.

